

EEN SCHAMELE CRABETH EN EEN RIJKE VAN BAEXEN

De interessante bijdragen van Mevrouw Louise van Tongerloo in het maandblad Oud-Utrecht van januari, april en mei 1984 over glazen, glazenmakers en hun relaties in zakelijk en persoonlijk opzicht, waren voor mij aanleiding een enkele jaren geleden gedane vondst opnieuw te bezien. In deze artikelen werd onder meer ingegaan op het voorgeslacht van de Goudse glazenier Dirk Crabeth en ik herinnerde mij die naam Crabeth een keer te zijn tegengekomen. Na enig zoeken vond ik de akte, afkomstig uit een register van prokuraties voor het Hof van Utrecht d.d. 11 juni 1583¹⁾ waarin een aantal legatarissen wordt vermeld van Jonker Gijsbrecht van Baexen, in leven drost van IJsselstein.

Afgezien van de erfgenamen van ene Joosgen, bastaarddochter van Dirk van Zuilen van Harmelen worden hier de volgende personen genoemd:

Caerl de Hughues gemachtigde van Jacob Clemensz als gehuwd met Maritgen Peter Crabethsdr. en Wouter Petersz Crabeth, beiden te Gouda wonende; voor henzelf en vervangende de erfgenamen van Dirck Petersz Crabeth hun broer en zwager alsmede Clara Peter Crabethsdr. en nog als prokuratie hebbende van Magdalena van Geersbergen, die erfgename is van Belye Crabeth, haar grootmoeder.

Het lijkt geen twijfel of alle in leven zijnde kinderen en erfgenamen van „meester Peter Crabout van Cuijck glaesmecker woenende totter Goude in Hollant”²⁾ worden hier genoemd en moeten dus een plaats hebben gehad in het testament van Gijsbrecht van Baexen. Mevrouw van Tongerloo is uitvoerig ingegaan op de relatie van de Crabeth's met de Egmond's en met IJsselstein - ook blijken de Van Baexen's, Van Zuilen van Harmelen's en Van Egmond's te passen in het relatiekader van Vrouwenklooster.

De vraag rees evenwel hoe de kinderen Crabeth in het testament van Gijsbrecht van Baexen zijn terechtgekomen. Zoekend naar iets anders (zoals meestal bij een „vondst”) trof ik in de Inventaris van het Archief van het kapittel ten Dom het volgende aan, gedateerd (1496): „Akte waarbij Johan, graaf van Egmond, stadhouder van Holland, op verzoek van Wolter van Baexen, de schamele arme jongen Peter KraboNt beeftigt met het kosterij te Hagestein”³⁾. Deze akte is kennelijk totnogtoe over het hoofd gezien vanwege de schrijfwijze KraboNt, maar toont m.i. onomstotelijk aan dat de betrekkingen van de familie Crabeth met die van Egmond dateren van vóór 1500 en dat deze lopen via de familie Van Baexen! Het mini-onderzoekje op mijn studeerkamer voortzettend, vond ik in het Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen⁴⁾, dat Wolter van Baexen, bastaard,

op 8 maart 1500 werd beleend met 1 hoeve land in Hagestein en dat deze zelfde Wouter door zijn echtgenote Marie Gijsbertsdr. van Zuilen werd gelijftocht aan het goed Nijenstein, eveneens te Hagestein gelegen en wel op 26 juni 1495! Na het overlijden van Wouter werd diens zoon Gijsbert van Baexen beleend met de hoeve in 1518 en met het goed Nijenstein werd Gijsbert beleend na dode van zijn moeder in 1529. In 1549 blijkt Gijsbert van Baexen gestorven te zijn en vererven deze goederen op familieleden; genoemd wordt het octrooi van de Keizer om over deze goederen te mogen beschikken in een testament, d.d. 31 juli 1539 (een dergelijk testament is totnogtoe niet boven water gekomen).

Booth in zijn onvolprezen boekjes⁵⁾ noemt sub voce „Zuylen van Harmelen” juffrouw Maria van Zuilen „huysvrouw van Wauter van Baexen Drost tot Iselsteyn anno 1488. hij sterf den 17en May 1518 ende sij den 25en October 1528. beyde onder een verheven sarck tot Iselsteyn onder 't grote glas int suyden van den kerck begraven.”

Deze Maria van Zuilen was een zuster van Dirk van Zuilen van Harmelen, vader van een bastaarddochter Joosgen welke in 1584 zo nadrukkelijk als mede-erfgename van Gijsbrecht van Baexen wordt genoemd: zij was kennelijk zijn nicht!⁶⁾.

Ik acht het geenszins uitgesloten dat ook de kinderen van Peter Crabeth op enigerlei wijze verwant waren aan Gijsbrecht van Baexen: immers ook een van deze kinderen heet Wouter! Was hun moeder wellicht een bastaarddochter van Wouter van Baexen, bastaard? Of is het slechts genegenheid voor de edelmoedige drost van IJsselstein geweest, die schamele Peter ertoe bewoog zijn tweede zoon Wouter te noemen? Gezien de vroege relatie Crabeth-Van Baexen, het voorkomen van de naam Wouter en de vermelding van al Peter's nakomelingen samen met die van Joosgen van Zuilen in het testament (èn in 1583) van Gijsbrecht van Baexen (neef van Joosgen) houd ik het op het eerste: de kinderen Crabeth waren hoogstwaarschijnlijk neven en nichten van Gijsbrecht van Baexen.

In Hagestein, waar de Van Baexen's gegoed waren heeft de jonge, schamele en arme Peter Krabout intussen geen grote carrière gemaakt: volgens verklaring voor schout en schepenen aldaar in 1512 zijn de inwoners zeer tevreden over koster Herman Jansz welke op voordracht van de kapittels ten Dom en Oudmunster vervangen zou moeten worden door Meerten Jansz welke „onbequaem” wordt genoemd⁷⁾.

De Van Baexen-connection evenwel moet op den duur vruchten hebben afgeworpen; vruchten welke

in 1583 nog interessant genoeg waren om er ten overstaan van het Hof van Utrecht voor bijeen te komen . . .

*Verlengde Hereweg 100
Groningen*

M. S. F. Kemp

Noten

- 1) Rijks Archief Utrecht, RA 233 deel 1.
- 2) Maandblad Oud Utrecht jrg. 57 pag. 2 (januari 1984).
- 3) Rijks Archief Utrecht, kapittel ten Dom nr. 825. Mevrouw Van Tongerloo was zo vriendelijk dit charter te transcriberen en toestemming te geven het hier weer te geven: „doen kondt ende bekennen mits dezen dat wy ter lieffden beden ende begeerten van Wolter van Baexen onsen getruwen dienre gegont hebben ende gegeven ende mits desen onsen tegenw. . . . gonnen ende geven den schemelen armen iongen geheiten Peter Krabout puerlick om Godesswill die costerye van Hagensteyn mit allen renthen vruchten profyten emolumenten ende vervallen . . . Bevelen daeromme alle onse officieren dienre schout . . . ende allen onsen ondersaiten van Hagensteyn . . . dat sy den selven Peter Krabout syn leven lanck . . . selve te bedienen off by enen anderen van synre wegen waill ende lofflick te doen ende te laten bedienen tot synen believen . . . den sestienden dach in marte anno etc. nonagesima quinto nae scriven ende beloip 's Hooffs van Hollant' (= volgens Paasstijl 1496). Misschien heeft Peter Krabout dus nooit zelf het kostersambt waargenomen; hij kon het ook laten bedienen.
- 4) Repertorium op de Stichtse Leenprotokollen etc. Dr. A. Johanna Maris, pag. 85-89. De hier genoemde Wolter van Baexen, bastaard, is een andere dan de Wolter van Baexen (zoon van Hendrik en Francesca Vaikenaar) die b.v. 1526 wordt vermeld; op. cit. pag. 422. Mevrouw Van Tongerloo schrijft (Maandblad Oud Utrecht jrg. 57 pag. 39) „De relatie met de Harmelense Zuilens werd twee generaties later hernieuwd door Maximiliaan van Baexen“. Het is wel goed hier erop te wijzen dat Maximiliaan *niet* een bastaard van Baexen was maar broederszoon van de „gewone“ Wolter van Baexen. Zie voor deze laatste Van Baexen's ook mijn artikel „De Leemkolk“ Tussen Rijn en Lek 16e jaargang nr. 4 (dec. 1982) pag. 24 e.v. alsmede Johanna Maria van Winter „Ministerialiteit en Ridderschap in Gele en Zutphen“ pag. 311, alwaar genoemd het echtpaar Hendrik van Baex Woltersz en Petra die een jaarrente kochten uit goederen te Boxmeer, 1462.
- 5) Rijks Archief Utrecht, Inventaris Handschriften „Boekjes van Booth“ pag. 312.
- 6) In de akte worden eerst de kinderen Crabeth genoemd in de volgorde als boven en vervolgens heet Caerl de Hughues nog gemachtigde van „Frans Joosten als getrouwd Dirckgen Adamsdr, nagelaten dochter van Joosgen Dirck van Zuilen tot Harmelens bastaarddochter wonende in de Weerde buiten Utrecht, vervangende zijns (= Frans') huisvrouwen broers en zusters“. Het echtpaar Frans Joosten X Dirckgen Adamsdr. testeerde 29 september 1606 te Utrecht, wonend in de Weerde met kinderen Jacob, Jannigje en Cunera, waarbij ook genoemd Barbara Toenis Cornelisdr. hun kleindochter geprocureert bij zaliger Joosgen Fransdr. hun dochter (Notarieel Utrecht U 006b005) Wtenwaell).
- 7) Rijks Archief Utrecht kapittel ten Dom nr. 826, charter d.d. 26 april 1512.

KLEDERDRACHT IN HET KROMMERIJNGEBIED

Een schilderij van de Bunnikse schilder Johan de Kruijff was de aanleiding om eens uit te zoeken hoe de Bunnikse klederdracht er uit zag. Het bleek dat er geen specifiek Bunnikse dracht was, maar wel een specifieke uit het Krommerijng gebied.

Een middeleeuwse momentopname

In de middeleeuwen was er weinig regionaal verschil in kleding in de Nederlanden en Vlaanderen. Zoals de mensen er op schilderijen in Vlaanderen uit zagen, zo zagen ze er ook uit in het Krommerijng gebied. Jeroen Bosch (ca 1450-1516) was één van de eersten die geen koningen, heiligen of madonna's schilderde, maar de gewone man. Op zijn schilderijen is te zien hoe de boer en de boerin, de marskramer en de pater er uit zagen.

We zien een bonte verscheidenheid bij de mannen. Sommige lopen in hansop, anderen in een wijd kleed en weer anderen in broeken die al een beetje modern aandoen, met daarboven een grof linnen hemd en een

boezeroen, die beide met leren koordjes vast zijn geregen.

De vrouwen dragen een doek of een kapje op het hoofd. Dit deden ze in navolging van diverse bijbelteksten. De Apostel Paulus had geen hoge dunk van vrouwen. Hij wijst hen op hun onderdanigheid (1 Timothëus 2 : 11) en nederigheid (Ephesiërs 5 : 24) tegenover de man. Petrus heeft bezwaar tegen vlechten van haren en anderen „opzichtige“ blijken van uiterlijk vertoon (1 Petrus 3 : 3). De vrouw kan beter aan haar innerlijk dan aan haar uiterlijk werken. Paulus tenslotte raadt de vrouwen aan het hoofd te dekken (1 Corinthiërs 11 : 6), hetgeen door vele vrouwen ook werd gedaan. Eerst ging er een doek om het hoofd, later werd dit een wat sierlijker kapje, de hul, die het hoofdhaar verhulde. De hul van kloosterzusters is hier rechtstreeks uit ontstaan. Vrouwen droegen daar onder een jak en rokken die de vormen van het lichaam geheel verborgen hielden. Zowel mannen als vrouwen droegen om de voeten sandalen